

Pálúr László

Táblázatok bibliai korok áttekintéséhez

(Segédlet a Szentírás tanulmányozásához)

Ébredés Alapítvány

Pécel, 2000.

© Pálúr László 2000
Minden jog fenntartva. „All rights reserved.”

Kiadja az Ébredés Alapítvány
Levél cím: 2119 Pécel, Pf. 17
Telefon: (28) 452-334

Felelős kiadó: Szabó László
Felelős szerkesztő: Margit István
Borító: Éjjeli Kiáltás Misszió

Készítette a Plantin Kiadó és Nyomda Kft.
Felelős vezető: Gollob Józsefné

ISBN 963 00 4592 3

A könyvben szereplő „Királyok és próféták Izráelben” című ábra felhasználását
az Evangéliumi Kiadó engedélyezte

TARTALOMJEGYZÉK

A) Bevezetés	4
B) Táblázatok	7
1. A Héber Biblia beosztása	8
2. Az ószövetségi kor áttekintése	9
3. Bibliai korszakok Sámuelitől Nagy Heródeszig	10
4. Az Ószövetség író prófétái	11
5. Az Ószövetség kora és a környező birodalmak történetének áttekintése	12
6. A Kánaánnal szomszédos birodalmak és népek az Ószövetség korában	13
7. Az Ószövetség könyveinek áttekintése	14
a) Mózesstől Sámuel könyvéig	14
b) A Királyok könyvétől Jeremiás könyvéig	15
c) Jeremiás siralmaitól Malakiás prófétáig	16
8. Az ókori Kelet térkép vázlata	17
9. Apostolok Cselekedetei (Vázlat az újszövetségi kor áttekintéséhez)	18
10. Királyok és próféták Izráelben	19
C) Rövid magyarázatok a grafikus ábrázolásokhoz	20
D) Függelék	23
1. Héber és görög betűk	23
2. Hatvan görög szám	24

A) BEVEZETÉS

Ez a füzet a Bibliát szerető és nagy összefüggéseiben is tanulmányozó embereknek kíván egyfajta segítséget nyújtani. Saját bibliatanulmányozásomban láttam először szükségét annak, hogy a Szentírás eseményeit és tartalmát a világtörténelemben el tudjam helyezni, továbbá hogy az egyes eseményeket, személyeket, kijelentéseket egymáshoz való viszonyukban is áttekinthessem. Mindezt egyszerű, áttekinthető grafikus ábrázolással, táblázatokkal igyekeztem megoldani. A táblázatok kidolgozását időszzerűvé tette a Biblia Szövetség középfokú bibliaiskolájának megindítása, ahol ezekkel az Ószövetségi bevezetés és kortörténet című tárgy oktatását és tanulmányait szeretném segíteni. Az Evangéliumi Kiadó megjelentetett már egy ügyes grafikus összefoglalást Királyok és próféták címmel, de egyéb táblázatok is találhatóak néhány bibliai segédletben. Ez a gyűjtemény kísérlet újabb és talán átfogóbb áttekintéshez. Természetesen lehet még mindezeket ötletekkel, esetleg pontosabb adatokkal kiegészíteni, javítani. Ilyen észrevételeket szívesen fogadok, és a továbbiakban lehetőség szerint érvényesíteni fogok.

A Bibliai események ideje, évszáma, különösen a Kr. e. I. évezred előttiek, a kutatók és bibliamagyarázók között nem egyértelműek. Az ószövetségi királyok korától már eléggé pontosan (1-2 év eltéréssel) ismertek az események, a személyek működésének ideje. Néhány kisp próféta szolgálati idejét eddig nem sikerült még egyértelműen meghatározni a tudósoknak, ill. vitathatók ezek (pl. Joél próféta ideje), ezt jeleztem a táblázatokban.

A királyság előtti időkre vonatkozóan az írásos és tárgyi régészeti leletek még eléggé hiányosak. Ezért a bibliamagyarázatok és kézikönyvek a korábbi bibliai időket általában kétféleképpen állapítják meg. Az egyik fajta dátumozás a Bibliai időmeghatározásokat és az ismert régészeti, történelmi bizonyítékok ezzel egyező adatait veszi figyelembe. Ebből a korábbi évszámok következnek. A másik dátum meghatározás az egyéb régészeti és történelmi adatokkal, feltételezésekkel, saját bibliai és történelemszemlélettel igyekszik összekapcsolni a bibliai eseményeket, és ebből egy későbbi évszámsorozat következik. Így pl. Ábrahám elindulására Háránból, az Egyiptomból szabadulásra és Jerikó elfoglalására vagy egy korábbi, vagy egy későbbi dátumrendszer adatait közlik az egyes kommentárok. Mi a Bibliában található évszámításból (korábbi dátumokból) indulunk ki, de helyenként utalunk az egyéb elképzelésekre is.

A bibliai ósatyák ideje nehezen meghatározható. A Biblia évszámítását figyelembe véve az 1Kor 6,1-ből indulhatunk ki, ahol ezt olvassuk: „Négyszáznolcvan évvel azután, hogy Izráel fiai kijöttek Egyiptomból, amikor Salamon már negyedik éve uralkodott Izráelben, a zif hónapban, azaz a második hónapban kezdték el építeni az Úr templomát.” Salamon uralomra kerülésének éve általánosan elfogadott: Kr.e. 970. Ebből az „abszolút” évszámból indulva egyéb „relatív évszámokat is meghatározhatunk egyszerű összegezési művele-

tekkel. Salamon királyságának az 1Kir 6,1-ben említett negyedik éve eszerint: $970-4=966$ Kr.e. Az Egyiptomból való szabadulás pedig: $966+480=1446$. évben lehetett. Ha pedig ez a szabadulás Jákób Egyiptomba költözése után 430 évvel ment végbe (lásd 2Móz 12,40-41 verseket), akkor Jákób és családja kb. $1446+430=1876$ Kr.e. 1876-ban költözött Egyiptomba. 1Móz 12,4-ben olvashatjuk, hogy Ábrahám 75 éves volt, amikor elindult Háránból. Ezekből az adatokból továbbá 1Móz 21-47 fejezeteiben található számokból ugyanígy levezethető, hogy Ábrahám születése Kr.e. 2091. évre tehető.

A későbbi dátumokat közlő bibliakutatók pl. abból indulnak ki, hogy Izráel letelepedése Egyiptomban csak olyan időszakban lehetett, amikor velük barátságos fáraók uralkodtak, megérkezésük Kánaánba pedig csak a Kr.e. 13. sz-ban lehetett, mert őket, az eddigi megtalált leletekből csak egy 1220 körüli lelet (az Izráel-sztéla) említi. Egyébként a régészeti leletek és újabb történelmi kutatások már a múlt század végétől kezdve egyre több adattal támasztják alá a bibliai híradásokat. Ezeket érdemes a Bibliát tanulmányozóknak figyelemmel kísérni.

A közölt táblázatok elsősorban az Ószövetség korát, annak környezetét és az Ószövetség 39 könyvének tartalmát igyekeznek szemléletesen (lehetőleg minél többet egyidejűleg) áttekinthetővé tenni. Egy térképvizuális az ókori Kelet népei földrajzi elhelyezkedését adja vázlatosan. (Ehhez a TV Egyetemi kb. 20 évvel ezelőtti sorozatához közölt szemléletes vázlatát használtam fel és egészítettem ki.) Az Újszövetség fontos eseményeit és időrendjét egyetlen, az Apostokok Cselekedetei könyv tartalmát bemutató táblázattal kísérek meg összefoglalni. Mindez szintén egy kísérlet, ami továbbfejleszhető, kiegészíthető. Néhál tartalmi áthidések is találhatóak a táblázatokban, amiért a felhasználók megértését kérem. A használat folyamán bizonyára kialakul, hogy melyik áttekintési mód a hasznosabb. Észrevételeket szívesen veszek, esetleges újabb kiadásban figyelembe is veszek.

Fontos még megemlítenem, hogy a korábbi Károli-Bibliákban és az új fordítású Bibliában az Ószövetség fejezet- és versbeosztása néhány helyen eltér. A táblázatokban az új fordítás beosztását vettem figyelembe, helyenként zárójelben adom meg a régi helyet. Egyébként a régebbi és az új (1975. és 1992. évi kiadású) eltérései az új fordítású (Magyar Bibliatanács Bibliafordító Szakbizottsága fordítása 1992. évi kiadású) Biblia függelékében megtalálhatók.

A Biblia könyvei és eseményei elhelyezése a világtörténelem egyéb eseménye közt, mutatja azt is, hogy a Szentírás történetei nem legendák, mesék, hanem valóságos történelmi események – ahogy ezt a tudományos eredmények is egyre jobban igazolják. Egyre jobban bebizonyosodik egy korábbi régészeti könyv címe: „Mégis Igaza van a Bibliának.” (Und die Bibel hat doch recht.) Isten a történelem Ura, és tettei a múlt és jelen történéseiben megtapasztalhatók. Ővé a jövő is, ígéretét is be fogja teljesíteni.

A következő táblázatok rövid egyenkénti magyarázatát a táblázatok után találhatja az Olvasó.

A sokféle, ószövetségi bevezetéssel foglalkozó szakkönyvek közül, amelyeket felhasználtam, kiemelném a következő nagyon hasznosakat:

Carl G. Rasmussen: Historisch-geografischer Atlas zur Bibel (Hänssler-Verlag, Neuhausen-Stuttgart, 1997)

Samuel J. Schultz: Üzen az Ószövetség (Keresztényen Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest)

Fritz Rienecker: Lexikon zur Bibel (R. Brockhaus Verlag, Wuppertal, 1964)

Dr. Tóth Kálmán: A régészet és a Biblia (Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1978)

Ernst Aebi: Rövid bevezetés a Bibliába (Primo – Evangéliumi Kiadó, Budapest)

Megjegyzem még, hogy a Biblia ilyen nagyvonalú áttekintése nem pótolja a Szentírás egyes részeinek olvasását és részletesebb tanulmányozását, csupán azt segítheti. A tanulmányozáshoz kívánok sok örömteli felfedezést és Isten áldását.

Budapest, 1999. augusztus hó

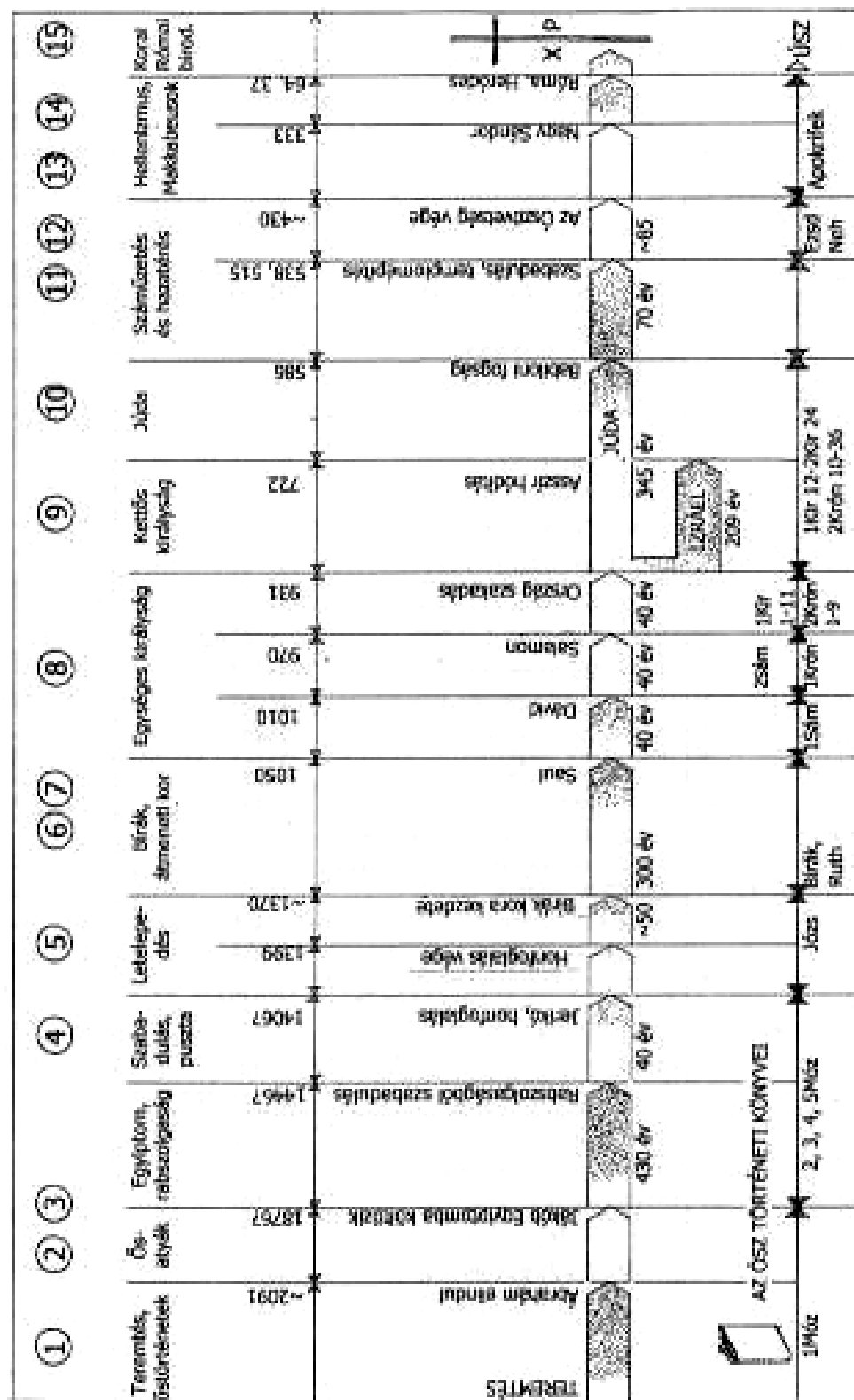
Pálfi László

B) TÁBLÁZATOK

1. A HÉBER BIBLIA BEOSZTÁSA

TÓRÁ, NEBÍM, KETUBÍM	תורה כתיבאים ומתוכים	magyar	latin
TÓRÁ (Törvény, útmutatás)			
Berész (Kezdetben)	בראשית	1Móz	Genesis
Samót (Nevak)	שמות	2Móz	Exodus
Vajjiqrá (Szólfotta)	ויקרא	3Móz	Leviticus
Bammidbár (A pusztában)	במדבר	4Móz	Numeri
Debárim (Igék)	דברים	5Móz	Deuteronomium
NEBÍM RISÓNÍM (Korábbi próféták)			
Jehósua	יהושע	Józe	Josua
Sóletim	סופרים	Ér	Judicum
Semuél	שמואל	1-2Sám	Samuel I-II.
Malákim	מלכים	1-2Kr	Regum I-II.
NEBÍM AHARÓNÍM (Későbbi próféták)			
Jesaja	ישעיה	Ézs	Jesaja
Jermeja	ירמיה	Jer	Jeremia
Jeházcqél	יהזקאל	Ez	Ezechiel
Hósea	הושע	Hós	Hosea
Jóel	יואל	Joel	Joel
Ámós	אמס	Ám	Amos
Obadja	עובדיה	Abd	Obadia
Jóna	יונה	Jón	Jona
Miká	מיקה	Mik	Micha
Nahúm	נחום	Náh	Nahum
Habaqqúq	חבקוק	Hab	Habakuk
Cefanjá	צפניה	Zof	Zephania
Haggaj	חגי	Hag	Haggai
Zekarjá	זכריה	Zak	Sacharia
Maláki	מלאכי	Mal	Malachi
KETUBÍM (Írások)			
(Széler) Tehillim	תהלים	Zsolt	Psalmi
Ijób	איוב	Jób	Iob
Mislé (Solomo) hasonlat, kép	משלים	Péld	Proverbia
Hámés megíllót (Öt tekeres):			
Rút	רות	Ruth	Ruth
Sir Hassárim	שיר השירים	Én	Canticum canticorum
Qóhelet	קהלת	Préd	Ecclesiastes
Éká (jaji)	אסתר	Sir	Threni
Észtéer	אסתר	Eszt	Esther
Dániijél	דניאל	Dán	Daniel
Ezrá-Nehemjá	עזרא נחמיה	Ezsd-Neh	Ezra-Nehemia
Dibré hajjáimim I-II.(napi dolgok)	דברי הימים I-II.	1-2Krón	Chronica I-II.

2. AZ ÓSZÖVETSÉGI KOR ÁTTEKINTÉSE

3. BIBLIAI KOROK SÁMUEL TŐL NAGY HERÓDESIG (kb. Kr. e. 1075 - 4-ig)

KOR	FONTOSABB SZEMÉLY, ESEMÉNY	TÁJÉKOZTATÓ ÉV-SZÁMOK	TÖRTÉNETEK DŐSZAKASZA
BÍRÁK		Kr. előtt kb.	
1050	Bírák ideje	1370-1050	← BÍRÁK → ← JUDITH →
MONARCHIA	Sámuel Saul Dávid Salamon	1075-1035 1050-1010 1010- 970 970- 930	← 1. SZÁMÚZETÉS → ← KIRÁLYOK → ← 1. KÖNYVEK →
931	1. templomépítés	987- 980	
KETTŐS KIRÁLYSÁG	Roboám és Jeroboám, szakadás Izsák és Elizeus próféták Samaritát elfoglalja Asszíria, Izrael vége	931 870- 790 722	← KIRÁLYOK → ← 2. KIRÁLYOK → ← 2. KÖNYVEK →
JÚDA SZÁMÚZETÉS	Ézsaiás próféta Ezékias király Jósiás király reformációja Jeremiás próféta elhívása 1. száműzetés, Dániel és társai elvitele 2. száműzetés, Jójákin fogsága Ezékiel elhívása 3. száműzetés, Jeruzsálem lerombolása	739-700 727-609 629 627 605 598 593 586	← 3. KIRÁLYOK → ← 3. KÖNYVEK → ← DÁNIEL → ← 4. KÖNYVEK →
BABILONIA	Jójákin szabadulása Nabunaid, Babilon, perzsa győzelem Círus perzsa király rendelete	586 539 538	← 4. KÖNYVEK → ← 5. KÖNYVEK → ← 6. KÖNYVEK →
HAZATÉRÉS	Zenubbábel, Jézua, templomépítés (Dárius II.) Ahasvérós (I. Xerxész) Ezsdrás (judós papi), Artahasztiá Nehémiás, Artahasztiá (I. Artaxerxész)	538-515 486-466 468 445, 433	← 7. KÖNYVEK → ← 8. KÖNYVEK → ← 9. KÖNYVEK →
INTERTESTAMENTÁLIS KOR	Nagy Sándor Jeruzsálemben Antiochus (IV.) Epiphanes Makkabeus Júdás győzelme Nagy Heródes templom újjáépítése	332 175-164 164 40- 4 20	

4. AZ ÓSZÖVETSÉG ÍRÓ PRÓFÉTÁI

SOR- PRÓFÉTA SZÁM	MŰKÖDÉS ideje helye*	KULCSSZAVAK, JELLEMZŐK	JELLEMZŐ IGEHELYEK**
(Iltás, Elizeus)	(870-780)	I	
1. Abdiás	843? 586?	J Edom, megtorlás (legrövidebb k.)	15 v.
2. Joel	?	J Az Úr napja, sáskajárás, pünkösd	2,11-13 3,5(K:2,32)
3. Jónás	-760	I messiás, Ninive megtér	4,2 4,11
4. Ámós	800-750	I büntetés (népek+Izr.), hamis önbizalom visszautasítás	4,12
5. Hóseás	750-722	I házasságtörés, büntetés, megtérés, Isten szeretete	14,2
6. Ézsaiás	739-700	J öchvéség, megmenekülés, I szolgája az ÓSZ evangétizátja	43,3 63,5
7. Miquéás	750-690	J vád és remény (Messiás: 5,1-4)	6,8 7,18
8. Náhúm	603-605	J Ninive hétére népszétározása, Júda szabotálása	1,2 2,1 (K:1,15)
9. Zofóniás (Hulda)	641-610 (523)	J I. hétére, harag napja, téli szeretet 'ujjongj Sion leánya' (a törvénykönyv megtalálása)	1,18 2Kr 22,15
10. Jeremiás	650-580	J figyelemztetés, (életrajz), új szövetség a' síró próféta'	3,12 31,33
11. Habakuk	609-598	J igazság, 5 (szociális) jel.	2,4
12. Dániel	605-538	B Isten uralma, a 4 nagyhatalom, az Emberfia királyi uralma	4,14 1,8
13. Ezékiel	587-570	B Az Úr dicsősége, Izrael felélézése a templom	1,28 11,18 18,23
14. Haggéus	520	J ébredés, templomépítés, Zerubbábel	1,4 2,9
15. Zakariás	520-518	J látomások, templom, boldog jövő a Messiás királysága	2,12(K:2,8) 6,12
16. Malakiás	-480	J hűtenség, keveredés, a papok romlottsága, ötkészítés (Iltás)	1,14 3,1

* J: Izrael J: Júda B: Babilónia

**K: Károl Biblia szerint

5. AZ ŐSZÖVETSÉG KORA ÉS A KÖRNYEZŐ BIRODALMAK TÖRTÉNETÉNEK ÁTTEKINTÉSE

Év Kr.e	MEZOPOTÁMIA SZÍRIA	KÁNAÁN, ISRAÉL	PRÓFÉTÁK	EGYPTOM	Év Kr.e
2400	Sumer 2600-2400 KORAI DIN.	Kora városok: Megadón, Jerikó, Ájak, Arad		CÍRIFODALOM 3-5. dn. 2600-2100	2400
2200	Városállamok				2200
2000	Sargon 2130-2082 Gül Lámada	Sumer kultúra feloldása. Ur gazdasági központ. Ábrahám elindul Háránból (~2001) Izrák. Városok kifejlődése Kánaánban		Fováros: Tóba. Herakleopolisz	2000
1800	BABYLON SZENLARGÓKUR ARVAD	Jákó és családja. Ezsau nemzetsége a kánaániakkal	ÓSAITYÁK		1800
1600	KÖZÉP BIRODALOM	Ruben, Simeon, Lévi, Júda, Issakár, Zabulon, Jászser(Elisám, Manassé), Benjámin, Dán, Naftáli, Gád, Áser. Izráel		KÖZEP BIRODALOM 11-13. dn. 1600-1633	1600
1400	Hammurabi ~1700	Rabszolgatárság (430 év) Mózes Szabadulás 1446 (vagy 1290?) Puzsá	Mózes Míriam		1400
1200	KASSZITÁK ÉS KORAI ASSZÍR	Hortfogatás, Jerikó, Aj, Hácor (~1400) Másikba elnyomás	Debora	LIBIDODALOM 16-20. dn. 1400-1200	1200
1000	ASSZÍRIA	Filiszteus bonyolultság Gedeon, Jaffe sár. Sámuel, amóni és filisz. Elnyomás Saul, Dávid, Jeruzsálem bevétel	Sámuel, Nátán		1000
800	ASSZÍRIA	Salomon (970-930) Roboám (928-913) Josafát (872-848) Jósá (835-798)			800
600	ASSZÍRIA	Jerobám (901-871) Áháb(874-843) Jéhu(841)	Ilés Eliszus		600
400	ASSZÍRIA	II. Jerobám (782-753) Hósa (732-722)	Amós Ezseias Hósa Ezkiel		400
300	ASSZÍRIA	Deportálások: 605, 598, 586 Ciklóp (587-586) 1. Hazatérés 538, templom: 515 Ezsdra: 458, Nehémiás: 445	Dániel Haggus Zakarías	Kambúzsisz 525	300
200	ASSZÍRIA	Ptolemaioszok: 300-198		Ptolemaioszok 164-30	200
0	RÓMA	Szekulárik: 198-128 IV. Antiochus: 168, Makkabeusok, Hasmoneus urakok (187-40), Heródes (37-4) JESZUS KRISZTUS (Kr.e. 7-?)			0

* Nabonit (556-539), I. Dáriusz (522-486), Xerxes (486-464)

6. A KÁNAÁNNAL SZOMSZÉDOS BIRODALMAK ÉS NÉPEK AZ ÓSZÖVETÉS KORÁBAN

KOR, BIRODALOM	NÉPFAJ	FENNÁLÁS ÉV, KR. KR.	JELLEGZETESSÉGEK	KAPCSOLAT IZRAÉLLEL ÉV, KR.	ESemények
Első városok		8500	pl. Jerlós		
Ámerati községek		8500-6000			
Új községek		6000-3150	Letelepítés, öntözéses gazdálkodás; Mezopotámia, Egyiptom		
Első bronz emlékek		3100	Sumér és Felső-Egyiptom		
Bronzkor		3150-1200			
SUMÉR	lamariták	(4000-) 3000-2000	Gilgames Urakban: 2500. Urak, Kis, Ur, akkádok		
ELÁM		3000-640	Médek, perzsák. Irán elődei. Susa városa, Kedorlásomer	-1800	
AKKÁD	sémita	2300-2100	Iszár kultusz központja		
Ó-BABILÓNIA	sémita	2100-1600	Hammurabi - 1700, dion úttá, Sábai, Marduk isten		
AMORITÁK (amurruak)*	sémita	2000-1200	Mari városa, honfoglalás: Szíria, Új kir.	1400-800	honfogl., Eszdrás
Sémita ABC		1700	a Sínai Mtsz. feletti		
HETTITÁK	indoeurópai	1700-1200	Kis-Ázsia, Anatólia, Helusa		Jonahám, 1Móz 23
Vasor		1200-600			
EGYIPTOM, Birodalom		2680-2100	piramisok		Abrahám 2100-1800 (v. 19. sz. ?)
Közép-birodalom		2040-1635	I. Thutmóosz: 1525-1512		József
Hízkorszak utolsó		1700-1650	II. Thutmóosz: 1504-1450		Mózes
Újbirodalom	afrikai	1550-1085	II. Amenhotep 1450-1425		Jeremiás
Késői birodalom	hármita	525-Kr.u.532	II. Ramszesz: 1301-1234		
Levita háromlé		-1000			
ASSZÍRIA	sémita	1800-612	Assur (város és isten), Nínive, V. Szulmanaszar: 727-722	911-612	Sámária elfoglalása
ARÁMOK	sémita	1100-800			Nadmán, Elzeus, zsidók nyelve arám
FÓNÍCIA	sémita	1200-800	Bíbrosz, Szidon, Tirusz, Karakadók		
FILISZTEUSOK	Kána?	1200-800	Földfoglaló henger felől, palestinok		Sámson, Saul stb.
KÁDEUSOK	arámok?	-1050-60	Dél-Mezopotámia, később papi rétig Új-Babilóniában		Dániel
ÚJ-BABILÓNIA		625-539	Nabukadnecor: 605-562	605-539	Dániel, Eszékiel, fogaly
PERZSIA		625-331	Círus: 558-529, I. Xerxész (Ahasz- vértes)	529-331	Szabadulás, Eszter
Ó-GRÉG-HELLÉN	indoeurópai	800-146	Nagy Sándor, Szekuszták: 312-340	331-63	Heródesz származása
RÓMA		753-Kr.u. 476		63-136	Heródesz kor
SZÍRIA	arám	328-64	Antiochus Epiphanes 175-164		Makkabeusok
Szomszédos népek:					
Ammoniták	arám törzs	Ammon és Jabók között, Kisvály út Damaszkusztól az Arabai félig, időnkénti haro- ban birtokol, hazafértek: Ammoniták Tóváros			
Móabiták		Ammoniták déln, Láz névén rókokozó, nem engedék át birtok, Kánaica isten			
Edom		Ezsau utódei, délen (Kánaica) fogaly időjén Jerlósra fogaly, Heródesz származása			
Móabiták	arab törzs	A Vörös-tenger mellett			
Ammoniták	Ezsau utódei	Nemisz törzs Nágében, Saul ellenük			
Jebuzaiták		Jebús, emórus származás, Janszoktomban és környékén			
Nabateusok	arab törzs	Nagy Sándor kora után, Petra városa			

Az egyiptomból való szabadulás feltételezett időpontja: 1440 (vagy 1270?)

A kánaáni népek felsorolása az ÓSZ-ban: 5Móz 7,1 és 1Móz 15,18-21

* v. amurru, a Kánaán korai babélnál elnevezése (a Jordántól K és Ny-ig)

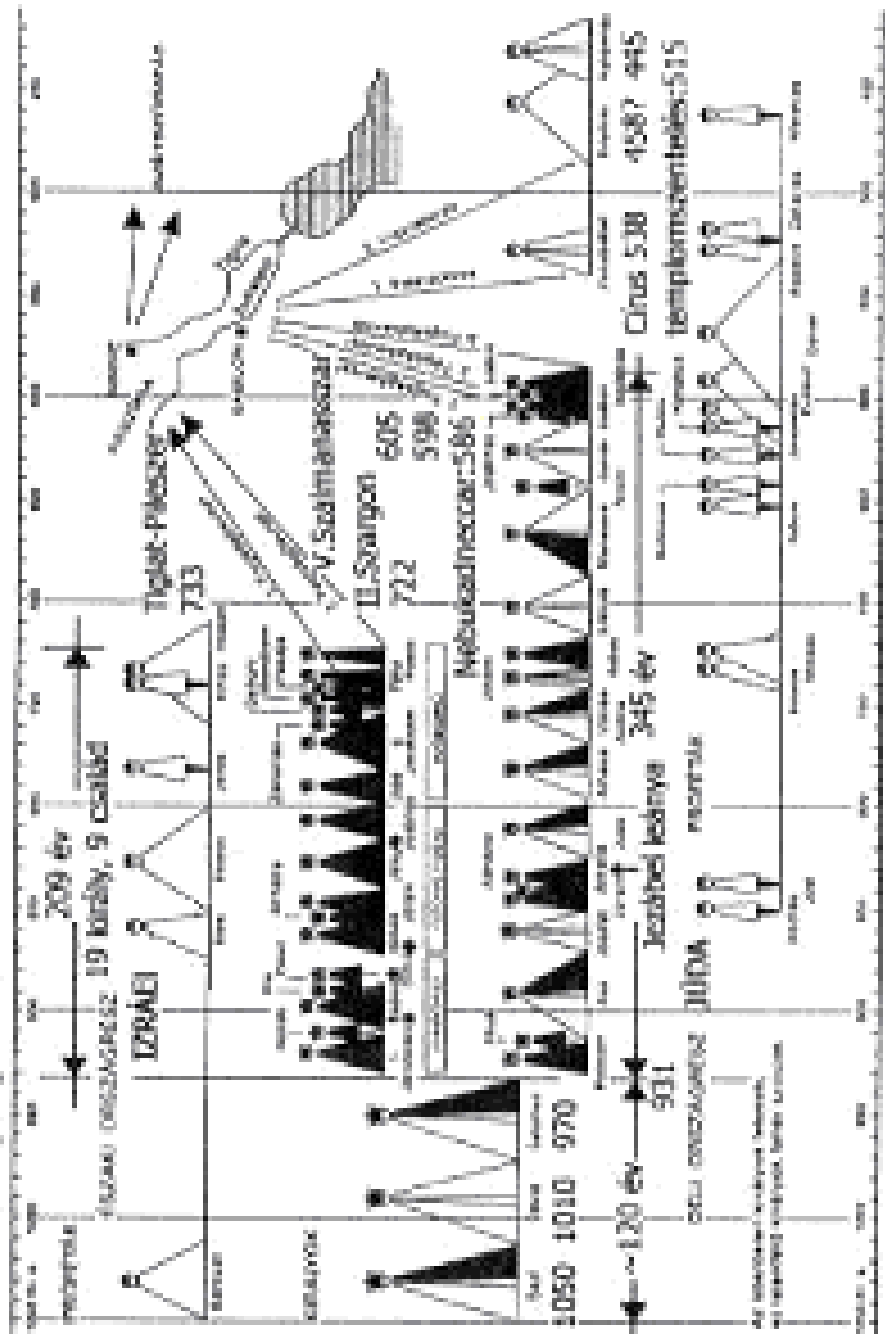
Könyv	Fejleszt.	Szerző	Közéleti tört. idő, Kr.e. és hely	Tartalom, közéleti könyvbemutató, fejlesztések	Jellemzők	Kulcsszó	Fontos Igéhehelyek**
1-2 Kötet	22+25	Ismeretlen Jeremiás?	800-600	1Kr: Salamon 1-11 (Építkezés: 6-8 Söveg: 10-11), más országok elleni megvédés: 12-16, 18-19, 17-22 (Kármál helyén: 18), 2Kr: Ildó és Eliahu: 1-13, A két ország Samária elcsúszásig: 14-17, Júda története a fogósáig: 18-25	Béniel és Dán szentély: Ezékiás: 2Kr 18-20, Jósias reformjai: 2Kr 22-23	Kettészakadás, fogóság	1Kr: 3,9; 5,9; 6,4-6; 16,21 (19,10); 2Kr: 6,17; 17,23-23; 23,24
1-2Krónikák	25+36	Ismeretlen, Ezékiás? Próféták? 4. sz.)	538-ig (végleges szöveg: 4. sz.)	Salm és Kr. Kiegészítő, Júda Királyai (3. alapítók: 1Krón: Visszatérítések: 1-9, Dániel: 10-23) 2Krón: Salamon, templom: 1-9, Júda visszatérése a fogósáig: 10-36 (Ezékiás és Jósias reformjai: 23-35)	Az „Jósias király”, a megújulás, viszony a menekülés, engedelmesség, pusztulás	Megújulás-megmenekülés, engedelmesség, pusztulás	1Krón: 9,20; 22,19; 2Krón: 9,5-7; 16,9; 20,20; 24,19
Ezdrás-Nehémiás	10+13	Ezdrás, Nehémiás	538-433 JE	Hazatalás, Ezékiás Zénuzból és Júdas, templonépítés: 1-5, Ezdrás, újabb hazatalás, reformok: 7-10 Neh: Felpörítés: 1-7, új rend, szövetség, megújulás: 8-13 (Nehémiás imája: 1. béművés: 9)	A két könyv egy tanács. Alapadatok szót használnak.	Templomépítés, reformáció	Ezék: 7,10; Neh: 1,3-4; 4,11-17
Ezster	10	Ismeretlen, Ezster?	538-458, 480? P	Alexandria ünnep (1-3), Héman levél és Ezster ünnep (3-7), a párt ünnep (8-10)	Iszra szárazsága övja népi és megmért	Gondviselés	4,14
Jób	42	Káábás, Jóbás-ség szót	Petrus, 4. század	A szenvedés más és más. A hémér: 1-3, Jób és barátai: 4-30, Jób és Isten: 38-41, a próba után: 42	Nem küldött szöveg, lásd Ez: 14,14-20 és Jób 5,11	Szenvedés, próba	1,21; 2,10; 5,17; 19,25; 23,4; 33,20; 37,21; 42,5,8
Zsoltárok	150	David, Mózes, Kórah, Sal, Asaf, Ávák...	1000-500 JE	5 könyv identifikációja és egyrészt analízise. Az ember: 1-41 (Dávid), imák: 42-72 (Kórah), szentégek: 73-89, a Föld: 90-106, Iga, ünnepi énekek: 107-150; Mennetli szövegek: pl. 2, 16, 22, 41, 69, 72, 118, 132	Főként az ember szövegekben iszra, kulcsfontosságú helyzetek, imák	Imák	1,1-2; 2,6-7; 23,1-4; 31,5; 37,5; 48,2; 51,3; 4,13; 60,14; 69,2-3; 90,1-2; 96,1-3; 103,1-5; 119; 105; 149,1
Példabeszédek	31	Salamon, Agur, Lemuel	1000-300 JE	Elérhet, bölcsesség: 1-9 (Salamon), imák: 10-22 (Sal), bölcsék példabeszédek: 23-24, orokos: 25-29 (Sal), Agur és Lemuel beszéde és a császár: 30-31	Elisa (1Kr 1,30)	Igaz bölcsesség, az Úr, néma (130)	1,3; 10; 3,5; 14,34; 19,17; 23,28; 28,13
Prédikátor Énekek	12+8	Salamon	970-930 (mások?)	Probléma felvetés, minden hétköznapi, szemt: 1-8, bölcs énekek: 9-11, követszavak: 12	Isten néhai állapot éntelmon	Hibabizottság, -létezés, szemt	1,2; 3,1; 4,5; 10,18; 11,9; 12,1; 13-14
Ézeaiás	68	Ezeaiás	728-700 JÓ	Szerelem énekek: grófjarmó? Salamon hármében: 1-2, követszavak és hány: 3-7, a szemt grófjarmó: 8	Isten és néha követszavak	Szemt	2,2; 2,18; 6,6
Jeremiás	52	Jeremiás, a „szó próféta”, Bányá	650-580 JÓ, Egiptom	Közéleti helyzet, vértetés: 1-6, imák: 7-12, népek imái: 13-27, Isten megmért: 28-35, Ézeaiás története: 36-39, végszavak: 39-45	az ÚSZ evangélizációja	Megmért, követszavak	1,18; 6,1; 7,14; 9,5; 11,1-2; 31,1; 40,1-3; 43,1-2; 45-20; 53,4-5; 54,10; 59,1; 63,12; 7,4; 29,13; Jeremiás általa szövegeknek iszra, 44,4

Könyv	Fej. sz.	Szerző	Közelítő tört. idő, Kr. e. és hely	Tartalom, közelítő könyvszerkezet, fejezetek	Jellemzők	Kulcsszó	Fontos Igehelyek**
Jeremiás siralmi	5	Jeremiás (jeji) cselekedés	580 után JE	5. anél, perzsa(ó) az istenhez fordulásig. Kálváriá imá. Jeruzsálem átírása: 1-2, a bék célja: 3, a vértől egykor és most. Mítoszok: 4-6	4:22-3:27 (3 helysz. vers ABC sorban)	Puszta, hivatalos	1,32 3,22-23 5,21
Ezékkiel	48	Ezékkiel (jeji)-Hiraldimál	507-570, fogadgban B	Isten népe megpntos - Jvd. Eltvás: 1-3, Jeruzsálem Néve: 4-24, néi nemsei (Néve: 25-32, Izrael (Néve: 4) teremt: 33-48, Izrael megltása: 37)	Emberlé: 60x Ut szár: 38,28-28 órákly feladat	Az Úr dicsósága	1,28 10,22-30 23,7-8 34,16 47,1
Dániel	12	Dániel -mások?	505-535 P	Utáni és társai története: 1-5, próféciák a négy világhatalomról: 7-12 (2-5 fejezet antum), a nép és a királyok (ellenértékelés nyelvi). Tízszes remencc: 3, Btiszacc: 5, orszátlók verme: 8	Orvétel: testima: dta, utóbbi idők, apokaliptika	Isten uralkodói, kiterlés	1,8 2,30-22 27-38 3,17-18 4,14 5,11 (16) 6,27(28) 7,13-14 12,3-3
Hóseás	14	Hóseás	750-722 Izrael	Isten és népe viszonya. Híresség periódja: 1-3, hullámság és bllat: 4-11, Isten szeretete: 12-14	Izr. legcsalébb kora, utóbbok Jvdára	Megltés	2,1-2,18-19(13-16) 4,12 6,1-3,8 10,12 14,2
Jóel	4	Jóel	6-5 sz7	Kánaáni kultúra gyökörlése alapján. Bűnbánat. Történet néz, pusztulás, átkelés: 1-2, átkelés) jeltés: 2-4.	Izraelben, Az Úr napja	Az Úr napja	2,11-13 3,4-5 (2,31-32)
Amós	9	Amós, jvdás pásztor és Egellár	800-780 Tékca, Izrael	Bűnbe mély: Néprtelés: 6 néprtel (1-2), Izrael (Is Jvd) bűnei (2-6), Átkelés: az Néprtel és ota: Az Úr napja szél (6-28)	Szarlátás igrtés	Bűntetés	4,12 5,4 5,14 8,11 9,14-15
Abdiás	1	Abdiás	640, 587 J)	Edom Néve, Jvd helyreállítás. Edom bűntudása csak bllat	Legróvább könyv	Megltés	4, 15 és 17 vers
Jónás	4	Jonatan	780? Izrael	Isten mentő szemléte. Megbízás, engedelmesség 1-2, Néve meglt: 3, a sasra próféta (4)	Történet, Izrael hvtérlés: missió	Pogánymlés	4,2 4,11
Mikéás	7	Mikéás, Eza, vidéki kőrés	750-680 J)	Illat (jvdok, heme próféta, hivatalosa, átkelés): 1-3, Mosis 4-5, figyelmeztetés, remény: 6-7, Jvdus bllatnál szállítás: 5,1 (7)	4,1-5,14 versszám: métra (Msc: MS (681 órák)	Vét	4,1-3 6,8 7,18-19
Náhum	3	Náhum	663-605 Etkca	Néve (Asszíria) Néve, Történet: 1-2, az Isten leltés: 2, Ironias: 3. Jvd szabadsága: 2,1-3 (1,15-2-2)		Illat	1,3,7 2,1(1,15)
Hábkuk	2	Hábkuk, Jer. kort.	608-588 J)	Perzsa(ó) történet, Jvd: 1-2, Isten állása, Hábkuk szállítás: 3	Hábkuk ampion: énekes, líra má	Igazság	2-4 4,18-19
Zofóniás	3	Zofóniás, Ezek. csel.	~627 J)	Az Úr napja hang napja, népek és Jeruzsálem ténter: 1-3, messiás: Jvd: 3	Szólta bllatás? Jvdok éneke	Féltő szeretet	1,10,19 3,14 3,20
Haggéus	2	Haggéus	520 J)	Illat, bllatás a lempionépítés folytatása a fogékly után, az új tempom dicsósága, Zorubábel: peccatárú Felzárás a tempom bllatára. Látomások a jvdokról: 1-8, a papány néprtel és a Messiastról: 9-14, Jvdus dicsos nunt: kap: 3,1-5)	Énekes	Énekes	1,4 2,4 2,9 2,23
Zakariás	14	Zakariás, Haggéus térsé	520-518 J)	Énekes után a legkőbb messiási ipe: 9,9 11,12 12,10 13,7 14,5-8 nunt: kap: 3,1-5)	Énekes után a legkőbb messiási ipe: 9,9 11,12 12,10 13,7 14,5-8	Énekes	1,3 2,12(8) 4,6 6,12
Malakiás	3	Malakiás	~480 J)	Hibás(ó) igazságok, papok, végrehíttóságok) Néve: 1-2, Igértés: az Úr után, Illat: 3. (Utolsó Egykermelés)k)	Ezért 400 éng hallgat az Úr	Hűltetés	1,10 1,14 2,1-10 3,20 23(14,2,6)

** NB Biblia. Magyarbiblia jegyzeteket. Bp. 1998 ** a zárójelben írtak a Kálváriá felírás megltés: JU-Jvd JE: Jeruzsálem B: Bablónia P: Perzsa

10. KIRÁLYOK ÉS PRÓFÉTÁK IZRÁÉL BEN

számbeli és időbeli sorrend: ~1446

*grófai dinaszták

C) RÖVID MAGYARÁZATOK A GRAFIKUS ÁBRÁZOLÁSOKHOZ

1. A Héber Biblia beosztása

Ez a lap a héber kánon hármass beosztását (Törvény, Próféták és Írások) mutatja be a legáltalánosabb sorrendben. Így található a bibliafordításhoz általánosan elfogadott Biblia Hebraica Stuttgartensia kiadásban is (Deutsche Bibelstiftung Stuttgart, 1967/77). Kisebbsorrendű eltérések lehetnek más kiadványokban. Figyelemre méltó, hogy a mi (Septuagintára visszavezethető) mai hármass beosztásunkkal szemben a történeti könyveinket prófétáknak tekinti, és oda sorolja – kisebb részben pedig az Írások közt helyezi el. A héber kánon sorrendje közelítőleg a következő, illetve az elfogadásukat, kanonizálásukat követi. A kimutatás egyes oszlopai a héber elnevezést (latin betűs átírásban és héber írással), majd a magyar elnevezés rövidítését és végül a latin elnevezést adják (amely több más nyelv elnevezésében is felismerhető). Egy külön csoportja az Írásoknak az Öt tükercs, amelyeket különböző zsidó ünnepeken szokás felolvasni.

2. Az ószövetségi kor áttekintése

Ez az ábrázolás a teljes ószövetségi kor nagy, fő vonalakban, szakaszokban való áttekintését nyújtja a teremtéstől Jézus Krisztus születéséig. A függőleges vonalak a fontosabb szakaszok kezdetét jelentik az évszám megjelölésével. A lap tetején a bekerikázott számsor és az alatta lévő megnevezések az egyes nagyobb időszakokra vonatkoznak a bibliaiskolai tanulmányok fejezeteivel összhangban. A lap legalsó, vízszintes sorában az látható, hogy az egyes időszakok eseményei az Ószövetség mely könyvében találhatóak. (Az egyes időtartamok, vonalszakaszok nem léptékhelyesen szerepelnek a lapon, hanem az áttekinthetőséget segítő arányokban.)

3. A bibliai korok Sámuelettől Nagy Heródeszig (Kb. Kr.e. 1075-4-ig)

Ez a táblázat a bírák kora utáni időket mutatja be, amikor már egy-két év eltéréssel jól ismerhetők az évszámok. A vízszintes vonalak egy-egy – Izráel életére - jelentősebb esemény évszámát adják. Az első (függőleges) oszlop a korszakokat nevezi meg (ezen belül a kettészakadt ország két királysága időtartamának megjelölésével). A második oszlop néhány kiemelt személyt vagy eseményt tüntet fel. A harmadik oszlop tájékoztató évszámokat ad. Az utolsó oszlop azt mutatja, hogy az egyes ószövetségi könyvek leírásai mely időszakot ölelik fel.

4. Az Ószövetség író prófétái

Író prófétáknak szokták nevezni (nem egész pontosan), azokat a prófétákat, akiknek könyvük szerepel az Ószövetség 39 könyve közt. A felsorolás működésük sorrendjét igyekszik követni. Egyes kispróféták ideje a rendelkezésünkre álló bibliai szövegből és történelmi ismereteinkből nem egyértelmű, ezt ott jelöltük is. A második oszlopban a függőleges vonalak azt jelzik, hogy mely próféták működtek közel egyidőben, kortársakként. A táblázat negyedik és ötödik oszlopa néhány jellemző tartalmi címet és néhány – talán önkényesen – kiemelt igazságot említi a próféta igehirdetésére vonatkozó rövid emlékeztetőül.

5. Az Ószövetség kora és a környező birodalmak történetének áttekintése

Ez a táblázat Izráel történetét állítja párhuzamba a két nagy ősi kultúrák, Mezopotámia és Szíria, illetve Egyiptom történetével. A bronz- és vaskor időszakai a tudományokban (és földrajzi területeként) sem egyértelműek ill. nem azonosak. A nagyvonalú áttekintéshez csak a páros száz éveket jelöltük a vízszintes vonalakkal. Ez a lap csupán a főbb egyiptomi birodalmi szakaszokat tünteti fel, a közbenső birodalmakat nem. A történelemtudományban itt is található eltérések, de tájékoztatásunkra ezek az adatok jól megfelelhetnek. Néhány jelentősebb király uralkodásának ideje is szerepel a táblázatban.

6. A Kánaánnal szomszédos birodalmak és népek az Ószövetség korában

Ez a táblázat részben ismételi az előzőnek az adataiból. Itt azonban együtt igyekeztem áttekintést adni az Ószövetségben szereplő fontosabb birodalmakról és kisebb népekről. Ahol lehetett, az egyes országok (vagy városállamok) fennállásának közelítő idejét is megjelöltem (a harmadik oszlopban, továbbá Izráellel való kapcsolata időszakát is az ötödik oszlopban). A felsorolt országokról néhány jellemző címszót vagy uralkodót is feltüntet a negyedik oszlop.

7. Az Ószövetség könyveinek áttekintése

Ez a három táblázat kísérletet tesz arra, hogy az Ószövetség 39 könyvét együttesen mutassa be a legfőbb jellemzőivel. Terjedelménél fogva és az egyszerre áttekintés érdekében csak a legfontosabbakat, szinte rövid címszavakban tünteti fel. Így talán könnyebb együtt látni és egymástól megkülönböztetni ezeket a könyveket. Az első két oszlop a könyv nevét és fejezetszámát írja le. A harmadik oszlop a legvalószínűbb szerzőt jelöli meg. A negyedik oszlop a benne szereplő események idejét, helyét (országát) tartalmazza. A középső, széles oszlop egészen rövid tartalmi beosztást tüntet fel, kiemelve még néhány jellegzetes fejezetet. Természetesen ez is - mint minden beosztás - önkényes, lehet sokféle más beosztást is készíteni, és többféle található a különböző kommentárokból. Az utolsó három oszlop néhány jellemző, a könyv tartalmára emlékeztető szót emel ki, illetve az utolsó oszlop fontos, jellegzetes helyeket (aranyigéket) nevez meg (aminek sorát a Bibliacélváltó saját belátása szerint szűkítheti vagy bővítheti).

A táblázat adatait érdemes emlékezetünkben rögzíteni, hogy jól és gyorsabban eligazodjunk Bibliánkban. Az „aranyigék” megtanulása pedig különösen hasznos lehet saját életünkre és misszió szolgálatunkra is.

8. Az ókori Kelet térképvázlata

Ez az egyszerű térképvázlat segít a Bibliában szereplő nagyobb földrajzi egységek együtt látásában. Láthatók ott az ókori nagy kultúrterületek, folyami kultúrák egymáshoz viszonyított elhelyezkedése és területi aránya is. Látható az is rajta, hogy ezek a vidékek Európához, ill. hazánkhoz képest hol találhatóak. A térképen szereplő távolságok becsüléséhez segítségül megadom, hogy a térképvázlaton szereplő két város: Athén-Róma távolsága (légvonalban) körülbelül 1000 km. Ha ezeket a városokat megkeressük, akkor a köztük lévő távolsághoz viszonyítva becsülhetők egyéb távolságok is.

Tájékoztatásul megemlítem még, hogy Ábrahám ténylegesen megtett útja Úrtól Háránig kb. 1050 km, Hárántól Síkem vidékéig kb. 640 km. Ez a két útszakasz napi 30 km megtett úttal számolva 35, illetve 21 teljes utazási (gyaloglási) napot jelenthetett.

9. Apostolok Cselekedetei (Vázlat)

Ez az egyetlen újszövetségi táblázat az Apostolok Cselekedeteiről írott könyv 28 fejezetének főbb eseményeit helyezi el időben. Jézus Krisztus hároméves földi működése után, mennybemenetelétől kezdve mutatja be az evangélium útját annak táguló koncentrikus köreivel. A második oszlop az evangélium útját jelzi annak főbb helyeivel. A harmadik és negyedik oszlop a könyv egyes fejezeteinek főbb eseményeit és annak földrajzi helyét mutatja be. A következő, ötödik oszlop azokat a részeket jelöli vastag függőleges vonallal, ahol Lukács többes szám első személyben írja le az eseményeket, és így szemtanúnak kellett lennie, továbbá azt, hogy az üsgyűlékezést akkor főként kikből állt. A hatodik oszlop az események fő szereplőjét (Péter, III. Pál) jelöli, továbbá az akkor uralkodó római császárt. A következő oszlop az egyes fejezetek eseményeinek közelítő évszámait mutatja, míg a nyolcadik és kilencedik a fejezetben szereplő egyéb eseményekre utal, továbbá aranyigéket ajánl a mondanivalójának emlékeztetőjéül. Ki lehetne még egészíteni a táblázatot az egyes újszövetségi könyvek keletkezésének idejével, de néhány könyv III. levél megírásának időpontja még vitatott, így egyértelmű sorrendet nehéz összeállítani. Ez a táblázat még további újszövetségi áttekintésekkel kiegészíthető, amire biztatnék is minden biblia tanulmányozót. Bizonyára nem haszontalan időöltést jelentene ez a munka.

10. Királyok és próféták Izráelben

Táblázatainkhoz csatoljuk az Evangéliumi Kiadó korábban kiadott, és most itt néhány adattal kiegészített ábráját a Kiadó szíves hozzájárulásával. Az ábra eligazít és áttekintést ad az egységes, majd kettészakadt ország királyairól, azok bibliai megítéléséről és a prófétákról Sámuel idejétől a babiloni fogság utáni hazatérés időszakig az évszázadokba beillesztve.

A kiadványunk **D) Függelék** részében összeállítottuk a Biblia tanulmányozóknak a Biblia eredeti szövege nyelvi írásának betűit, a héber és görög betűket. Ezen kívül megkíséreltük az újszövetség legfontosabb görög szavaiból hatvanat kiválasztva, azokat bemutatni.

2. HATVAN GÖRÖG SZÓ

1	ἐγγενη	egypé	szerelet (életni, tudatos)	21	λόγος	logosz	beszéd, szó, ígje, tett
2	ἐγγυλιος	angylosz	küldött	32	λίτρον	litron	váltóságú
3	ἄγιος	agyiosz	szent	33	μαρτυρία	marthiríamía	tünemény
4	αἰώνιος	ajioniosz	örök	34	μαρτυροῦν	marthirion	tanúszkodni
5	ἀκούων	akouon	követni	35	μετάνοια	metanóia	gond, aggodalom
6	ἀληθεία	alheia	valóság	36	μετάνοια	metanóia	megváltás
7	ἁμαρτία	hamartia	bűn, cselekedés	37	μισητός	miszitosion	titok
8	ἀπολύτρωσις	apolytrosisz	kiáltás	38	παιδαγωγός	paidagogosz	nevelő
9	βασιλεία	baszileia	királyság	39	παραγγέλλω	parangellein	hirdetni, parancsolni
10	βίος	biosz	(testi) élet, végzet	40	παρακλήσις	paraklisisz	segítő
11	γνώσις	gnosisz	ismeret	41	πνευματία	pnuszmatia	megérkezés
12	ἀντίθεσις	antithesisz	szórvetség, végrendelet	42	πίστις	piszisz	hit, hűség
13	δοκασία	doxasia	szolgálat	43	πνεῦμα	pnuszma	lélek, szél
14	δικαιοσύνη	dikajosziné	igazságosság	(προφητεία)	πνευματικός	pnuszmatikosz	lelki
15	ἀκούω	akouo	gyűlölközet	44	πρῶτος	prutosz	szelíd
16	ἐπίτις	epitisz	remény	45	πυλῶς	puszlosz	szegény, koldus
17	ἐπιπέλας	epipezsa	remélni	46	σαῖμα	szaima	hús, test
18	ἐνεργεία	energia	erő, működés	47	σκάνδαλον	szkandalon	kelepcse, gáncs
19	ἐπιπέλας	epipezsa	munkálkodni	(σκανδαλισμός)	σκανδαλισμός	szkandaliszmosz	elgáncsolni, becsmérlni
20	εὐαγγέλιον	euanggelion	ígéret, hirdetés	48	σοφία	sofia	bölcsesség (iszem)
21	ἐπιπέλας	epipezsa	megjeleni	49	σοφία	sofia	test (mint alak)
22	ἐπίτις	epitisz	jó hír	50	σοφία	sofia	megmentő
23	καίσις	kaisisz	kegyesség	51	σοφία	sofia	megszabadítás
24	καίσις	kaisisz	élet	52	σοφία	sofia	góg, elbizakodottság
25	κατὰ τὴν	kata tin	alkalmi	53	σοφία	sofia	képmutatás
26	κατὰ τὴν	kata tin	hími	54	σοφία	sofia	kizártás
27	κατὰ τὴν	kata tin	hirdetni (hatalommal)	55	σοφία	sofia	szerejni, kedvelni
28	κατὰ τὴν	kata tin	kijáratni, rendbe hozni	56	σοφία	sofia	felülem
29	κατὰ τὴν	kata tin	hívás, meghívás	57	σοφία	sofia	öröm
30	κατὰ τὴν	kata tin	közösség, részvétel	58	σοφία	sofia	kegyelem, kedvesség
			világ, rend, dísz	59	σοφία	sofia	kegyelmi ajándék
			szolgálat, ismételtetés	60	σοφία	sofia	lélek, élet, személyiség